

per se subordinatis sicut sunt omnes causæ univocæ (quia cum æqualis perfectionis sint, non est major ratio, quod una per se subordinate alteri, quam e converso) in talibus non reputatur inconueniens dari processum in infinitum, sed solum in causis efficientibus per se subordinatis, ut docet D. Thomas I p. quæst. XLVI, articulo II ad VII. Loquitur autem D. Thomas de causis infinitis non simul existentibus, sed succedentibus una post aliam, nam quod multitudo infinita etiam si per accidens infinita sit, simul non possit existere expresse docet I p. quæst. VII, articulo IV. Repugnat nihilominus infinitas causas fuisse ab æterno sibi succedentes secundum generationem, et corruptionem non ea parte, quia repugnat processus in infinitum in causis univocis, et non per se subordinatis, sed eo quod motus successivus generationum, et corruptionum repugnat cum æternitate, ut latius deduximus VIII physicor. quæstione XXIV, eo quod pars illa motus, in qua mobile ab æterno crearetur, desineret finito tempore et succedere alia, a qua computando usque ad nostrum tempus aliquid finitum esset, ut pote inter duos terminos. Videatur ibi.

XV. Procedit ergo illa propositio, quod non datur processus in infinitum in agendo in causis subordinatis per se, et essentialiter, quas dari manifestum est etiam ad sensum cum videamus omnia ista inferiora dependere, et moveri a cœlo, ut a primo alterante, cœlum autem non est causa univoca, et ejusdem rationis cum istis inferioribus, sed æquivoca, ergo non per accidens, sed per se, et essentialiter sunt illi subordinata. Loquendo ergo de istis causis per se subordinatis pater Suarez disp. xxxi met. ubi supra, n. xxvi, rejicit rationem, qua D. Tho-

mas probat non dari processum in infinitum, quæ ratio in eo consistit, quia posita subordinatione causarum, ultima dependet a media, et media a prima, in processu autem infinito non datur primum medium, et ultimum, et sic tollitur subordinatione causarum per se, unde consequenter non potest aliquis effectus de novo fieri, quia nunquam incipit de novo aliquis influxus, a quacumque enim causa incipiat, fuit alia prior, quæ incipit, et sic nunquam dabitur aliquid primum, et consequenter neque aliquid novum, cum tamen videamus tot effectus de novo fieri, posito autem uno priori ante quodcumque aliud infinitum, non potest hoc infinitum pertransiri.

XVI. Instat autem pater Suarez, et elevat vim hujus rationis, quia licet infinitum per successionem non possit pertransiri, et sic non possint dari infinitæ causæ subordinatæ, quarum una successive agat post aliam, non tamen probatur infinitas causas subordinatas dari non posse, quæ sine successione agant, et ita omnes in instanti operari possunt circa unum, et eundem effectum, et sic non currit ratio facta, quod infinitum non potest pertransiri, quia solum sequitur, quod infinitæ causæ concurrunt ad unam actionem, seu effectum simul, in quo non apparet implicatio manifesta, quia in opinione affirmante Deum posse facere infinitum, non successive sed simul fieret a Deo tota illa infinitas rerum. Et sic tota ista demonstratio reducit ad rem opinabilem, scilicet an detur infinitum, et illo posito, an possit concurrere ad rem finitam.

XVII. Unde ipse pater Suarez, alia ratione probat hoc principium de processu in infinitum, supponit enim quod cum omne, quod producitur, ab alio producat, impossibile est, quod tota collectio omnium

entium, sive causarum sit facta, quia alias daretur aliquid extra totam illam collectionem, a quo esset facta, quod implicat, cum tota illa collectio includat omne ens, et sic extra illam nullum manet ens a quo dependeat, ergo necesse est quod si tota illa collectio non est facta ab alio extra se, intra se habeat aliquod ens non factum, neque productum, quia si quodlibet ens illius integræ collectionis esset factum, tota collectio esset facta, non quidem unica actione singulari, sed collectione omnium actionum, ergo si tota collectio non potest esse dependens, oportet quod intra illam detur aliquod ens independens, et sic non erit processus in infinitum, sed dabitur unum supremum non productum, et hoc est Deus.

XVIII. Cæterum hæc ratio est omnino insufficiens: nam quando sumitur tota collectio entium, et causarum, vel sumuntur infinitæ causæ, et infinita entia, vel finita. Si finita, manifestum est non dari processum in infinitum, sed tunc restat probandum totam collectionem entium, et causarum esse finitam, quod non probat Suarez, sed supponit, in quo manifeste petitur principium, quia si intendimus probare non dari processum in infinitum, oportet etiam probare, quod non dantur infinitæ causæ, et entia non autem id supponere. Si autem collectio tota causarum, et entium est infinita, nullo modo probat Suarez non dari processum in infinitum, et deveniendum esse ad unam primam causam non factam, quia si omnes causæ intra illam collectionem repertæ sunt infinitæ, ergo intra illam infinitam collectionem procedendo non sistitur in aliqua, quæ sit improducta, neque enim est invenire unam primam, quia est infinitas quæcumque signata, et sic tota collectio infinitarum causarum est improducta

ab alio extra illam collectionem, quodlibet tamen signatum intra illam est productum, quia quolibet signato restat aliud a quo producat in infinitum. Quare hæc probatio omnino est insufficiens.

XIX. Oportet ergo redire ad rationem D. Thomæ quia ubi est processus in infinitum in causis, nulla potest incipere de novo causare, quia quacumque signata prius dabatur alia, quæ inciperet, et moveret illam, quia cum causæ sint subordinatæ essentialiter, non potest una incipere, et causare, quin ab alia priori, cui subordinatur mota sit, idem dicemus de illa si supponit aliam priorem cui subordinetur. Unde infinitus processus in causis est idem, atque indeterminata causalitas, et motio, infinitas enim in ipsa dependentia, et subordinatione obstat determinationi, si quidem quocumque dato, ut aliquid incipiat, requiritur aliud prius, a quo dependet, et sic nunquam finiuntur dependentiæ de novo, quod est non finiri conditiones requisitæ, ut aliquid operetur. Ex quo intelligitur, quod quando dicitur, infinitum esse impertransibile, non solum intelligitur, quod est impertransibile infinitum in successione, et numeratione; sed etiam quod non est pertransibile quantum ad dependentias, et conditiones de novo requisitas ad causandum. Licet enim possimus imaginari, quod infinitæ causæ simul operentur, seu simul concurrant in eundem effectum, tamen intelligi non potest quod una causa ex subordinatione, et motione alterius incipiat aliquid determinate, et de novo, si requiruntur ad id infinitæ dependentiæ, et conditiones, nulla enim erit inceptio determinata, si ad quamlibet requiruntur infinitæ, quia hoc ipso quod sunt infinitæ, sunt indeterminatæ, cum enim quælibet debeat

incipere operationem ab alia prius movente, et causante, et hæc non possit causare nisi ab alia priori moveatur, et illa ab alia, et in hoc non est ponere terminum, restat ut nunquam illa causa ultima determinetur, quia nunquam finiuntur conditiones, et motiones, seu subordinationes ad illam requisitæ, quia qualibet data alia restat prærequisita, et sine omnibus non potest operari, quamdiu enim omnes dependentiæ, et conditiones requisitæ non exhauriuntur, et ponuntur, causa non manet determinata ad operandum. Nec simul possunt concurrere, et ex æquo poni infinitæ illæ motiones, si quidem licet essent omnes in eodem instanti temporis (quod tamen non est verum, quia multa operantur successive, ut videmus) tamen una subordinatur essentialiter alteri, et prærequisit alteram ad operandum tamquam moventem, et determinantem se: ergo non potest ista operari, nisi præsupponantur infinitæ causalitates, et illa quæ movet istam, etiam præsupponit infinitas causalitates, et illa alia, alias infinitas, ergo nunquam est causa quæ præsupponat finitas conditiones, seu motiones, aut nullam, ergo non est finis præsupponendi requisita ad operandum in nulla causa, ergo neque est initium operandi, quia antequam omnes præsupponantur, non incipit operatio. Et ideo in quæstione xxiv physicorum ex eo probavimus non esse processum in infinitum in causis, quia non potest pertransiri infinitum, neque enim causatio habebit finem si requiritur infinitas causarum, ubi non ex infinitate durationis, sed ex infinitate causalitatum, quæ in determinationem facit, sequitur non dari processum in infinitum. Quare non reducitur hoc ad opinativam sententiam, quæ negat dari infinitum, quia licet sit opinio an

possint dari infinita per modum effectus, non tamen infinita per modum causalitatis requisitæ ad unumquemque effectum, sic enim nunquam esset determinatus, et novus effectus, si non esset finis in his quæ requiruntur ad causandum, et de hoc non est opinio.

XX. Ex his autem sequitur, quod si in productionibus, et causis subordinatis ad producendum non est processus in infinitum, necessario debet sisti in aliquo ente, seu causa, quæ non sit producta ab alia, et sic erit ens improductum et a se, et hoc est Deus, quia Deus est primum efficiens, seu causa prima improducta ab alio, et existens a se. Et licet per hanc rationem non probentur directe omnia, quæ pertinent ad perfectionem Dei, probatur tamen quoddam attributum, scilicet esse primum efficiens, et non esse productum ab alio, quod soli enti divino, et nulli creaturæ convenire potest.

XXI. Adhuc tamen dices, per hanc rationem solum probari quod pervenitur ad unum ens, sed ad unam causam, quæ non habet aliam superiorem, cui per se subordinetur essentialiter, et tamquam causæ æquivocæ, non tamen sequitur, quod illud primum ens sit omnino improductum; quia dici potest, quod producitur ab alio agente unico, sicut homo ab homine sine dependentia ab alia superiori causa æquivoca; et in hoc ordine dependentiæ a causa univoca datur processus in infinitum, quod non est inconveniens, ut jam supra advertimus ex D. Thoma. Unde non probatur dari ens omnino improductum, qualis debet esse Deus. Et licet in rebus creatis generationes, et processiones a causis univocis supponant aliquam superiorem, a qua dependeant, ut generationes animalium a primo alterante, quod est cælum, diceret

tamen aliquis, quod in ente [supremo] potest dari generatio, et processio univoca sine dependentia a causa superiori æquivoca ad eum modum, quo catholici fatentur dari in divinis generationem Verbi, et processionem Spiritus Sancti sine dependentia a causa superiori.

XXII. Cæterum hæc evasio omnino est insufficientis, et licet magis procedat contra unitatem Dei, quam contra ejus existentiam absolute sumptam, adhuc tamen urgetur contra illam, quia talis univoca processio, et productio in primo ente, vel multiplicat, et producit diversam naturam, vel eandem communicat rei productæ, et procedenti a se, ita quod maneant idem consubstantialiter. Si hoc secundum dicatur, non dantur plures dii, seu plures causæ supremæ, sed solum unus Deus cum pluribus suppositis, sicut modo fatetur fides catholica in mysterio Trinitatis; in quo tamen non sunt processiones, seu productiones in infinitum, sed tantum sunt duæ secundum processionem intellectus, et voluntatis, quælibet enim illarum infinita est, et sic exhaurit omnem rationem talis processionis, nec aliam permittit in illa linea. Si vero multiplicatur natura, et fit divisio, et separatio in illa secundum unicam processionem, necessario admittetur in Deo mutatio, et limitatio, et imperfectio, si quidem quodlibet illorum producitur de non esse ad esse, vel saltem dividit ipsum esse, ita quod unum habet esse distinctum ab alio, quod non potest stare nisi limitando talia esse, eo quod si distinguuntur, et non est idem esse in uno, et in altero, nec eadem essentia, ergo aliquid est in uno, quod non est in altero pertinet ad essentialem rationem, et naturam, ergo unum non habet totam perfectionem, quæ est in altero, et sic habet perfectionem limita-

tam, quia non habet omnem perfectionem, caret enim illa, quæ est in altero. Nec potest unum eminenter continere perfectionem alterius, quia una natura non est eminentior altera, si quidem, ut supponimus, procedit ab altero ut a causa univoca, et consequenter ut ejusdem rationis, et speciei. Unde instantia de generatione Verbi, et processione Spiritus Sancti non est ad rem, quia ibi non multiplicaretur natura, neque perfectio essentialis, sed solum multiplicantur Personæ secundum oppositionem relativam in eadem natura. Si autem plures naturæ multiplicarentur, consequenter multiplicarentur virtutes, et potentiæ operandi, et sic diversos effectus efficeret una causa istarum, et altera, et sic neutra esset primum efficiens, et prima causa, quia non se extenderet ad omnes effectus, sed unaquæque ad suos, et sic non posset mundus gubernari ab illis, ut dicitur in ultima ratione.

TERTIA RATIO.

XXIII. Fere reducitur ad præcedentes, et nititur etiam negationi processus in infinitum, nam videmus quædam entia dari quæ necessaria non sunt, sed possibile est ea esse, vel non esse, ut sunt omnia contingentia, vel corruptibilia: ergo etiam necesse est dari aliqua entia, vel aliquod ens necessarium, et incorruptibile. Patet consequentia, quia contingens, et corruptibile aliquando est, aliquando non est, accipit enim esse ex non esse, si quidem generatur, et corrumpitur, et sic omnia ista possiblea seu corruptibilia divisive sumpta habuerunt non esse, et ex non esse fuerunt, etiamsi detur in illis

et generationibus eorum processus in infinitum; ergo oportuit dari aliquod ens non corruptibile, nec contingens per quod habeant esse, quia quod habet esse ex non esse, oportet quod per aliquod ens in actu habeat illud, et hoc non potest esse corruptibile contingens, quia omnia contingentia habent esse ex non esse, et non datur processus in infinitum; ergo supponunt aliquod ens non contingens, a quo habeant esse; datur ergo præter ista corruptibilia aliquod ens non corruptibile et necessarium; hoc autem vel habet necessitatem essendi a se, vel ab alio, a quo causatur. Si a se, est ens improductum, vel increatum, et hoc est Deus. Si ab alio, vel proceditur in infinitum, et hoc jam rejectum est in præcedentibus, vel non proceditur in infinitum, sed sistitur in aliquo quod non sit causatum, nec habeat esse ab alio, et hoc est Deus.

QUARTA ET QUINTA RATIO.

XXIV. Quartam rationem sumit D. Thomas ex eo quia invenimus in rebus quædam entia perfectiora aliis, et unum ens melius alio in bonitate, perfectione, entitate, etc. Ubi autem est aliquid magis, et minus tale debet esse aliquid maxime tale, quia magis et minus datur per ordinem ad maxime tale, nisi sit processus in infinitum, quod sæpe rejectum est, nam licet possint a Deo creari infinita individua, vel species, tamen non possunt dari infinita genera, et in his procedit argumentum de magis, et minus in latitudine generum, unum enim genus est magis, et melius altero, nec potest in generibus procedi in infinitum; sic enim posset procedi in infinitum in causis subordinatis, cum diversitas generum faciat su-

bordinationem causarum. Quod autem est maxime tale in quolibet genere est causa eorum, quæ in tali genere sunt, sicut maxime calidum, ut ignis est causa omnium calidorum; ergo oportet quod maxime et supreme ens sit causa omnium entium, et hoc est Deus.

XXV. Circa hanc propositionem: Maxime tale in aliquo genere est causa cæterorum, non intelligentiam illius, ex Cajetano hic, tria enim debent concurrere ut verificetur illa maxima. Primum, quod aliud est esse maxime tale, aliud perfectissime tale. Perfectissime tale in genere non est necesse quod sit causa cæterorum sicut perfectissima species animalium, ut homo non causat cæteras. Maxime autem tale, debet supponere in illo genere, quod detur aliqua graduatio secundum magis, et minus, et consequenter participari debet in illis aliquid de eo quod est maximum, æque ideo oportet, quod ex participatione illius maximi, aliquid dicatur magis, vel minus. Secunda conditio est, quod esse causam non sumatur solum uno modo, scilicet effective, sed etiam formaliter, vel idealiter, et in summa quidquid participatione sui causare potest, sicut albedo est causa colorum mediorem, quia aliquid de illa participant, et magis vel minus ad illam accedunt. Tertia conditio est, ut intelligatur formaliter, et cum præcisione quod maxime tale sit causa cæterorum in eo præcise, in quo maxime tale est, et non secundum aliam rationem, sicut maxime calidum est causa cæterorum in ratione calidi præcise, et non quoad alia. Et sic Deus, qui est maxime tale in ratione entis, est causa omnium in omni ratione essendi. Et sic cessant instantiæ.

XXVI. Ultima ratio D. Thomæ sumitur ex gubernatione rerum, supponendo quod res non fiunt a casu,

sed per ordinem ad finem, et sic indigent aliquo cognoscente, a quo ista non cognoscentia participant ordinem ad finem, quod si ipsum cognoscens indigeat etiam dirigi ad finem ad alio producente se, et cognoscente, rursus de illo inquiretur, et cum non sit processus in infinitum, tandem pervenietur ad aliquod, a quo omnia dirigantur, et ipse a nemine dirigatur, et hoc vocamus Deum; nec per istam rationem intenditur probari, quod sit tantum unum hoc gubernans, de hoc enim quæstione XI dicitur, sed tantum quod sit gubernans a nullo superiori dependens, et hoc est divinum; probata independentia, probatur divinitas, postea de unitate ejus. De hac ratione, quæ peculiariter difficultatem non habet, videatur div. Thomas in præsentia.

XXVII. Nec prætermittenda est doctrina Cajetani circa solutionem ad primum, quomodo cum Deus sit infinitum bonum et infinitum agens, non tollat omne malum, quia omne oppositum tollit suum oppositum, et si est infinitum summo modo tollit. Solutio est, quod unum oppositum potest tollere aliud, vel formaliter

sicut forma informans excludit oppositam formam, vel effective agendo in aliud, et hoc vel univoce quando effectus, et causa æqualiter conveniunt, vel analogice, quando causa inadæquate se communicat. Deus ergo non excludit malum formaliter a creaturis, quia non est forma earum, a se autem omne malum excludit, quia est formaliter in se infinitum bonum. Effective vero excludit malum a creaturis, sed non totaliter, quia non est agens univoce communicans creaturis infinitum bonum, sed æquivocum communicans eis bonum limitatum, et consequenter capax mali plus vel minus secundum quod magis, vel minus est limitatum, et sic non excludit malum absolute a creaturis, sed prout postulat ordinatio ipsa universi, in quo aliqua debent esse indefectibilia, alia deficientia, et non omnia æqualiter bona, sicut nec in corpore humano omnia membra æqualia sunt. In hoc tamen maxime relucet Dei potentia, et bonitas, quod etiam ex malis multa potest elicere bona, ut Augustinus dicit in enchiridio.